

Βιογραφία του Thomas Hobbes

Ο Thomas Hobbes γεννήθηκε στο Μάλμεσμπουρ της Αγγλίας το 1588 (τη χρονιά ο Αγγλικός στόλος κατατρόπωσε την Ισπανική Αρμάδα προμηνύοντας την παγκόσμια ναυτική κυριαρχία της Αγγλίας) στο Σομερσετ της Αγγλίας και πέθανε, στην προχωρημένη ηλικία των 91 ετών, το 1679 (εποχή της παλινόρθωσης και βασιλείας του Καρόλου).

Προερχόταν από σχετικά φτωχική οικογένεια. Ο πατέρας του ήταν ένας εφημέριος με μεγάλη έφεση στο αλκοόλ που παράτησε την οικογένεια (μετά από έναν τσακωμό με κάποιον άλλο εφημέριο).

Όταν ο Hobbes ήταν 14-15 χρονών πήγε να σπουδάσει στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης όπου την ανατροφή του την ανέλαβε ο αρκετά πιο πλούσιος θείος. Εκεί ανέδειξε τις διανοητικές του ικανότητες και έδειξε μια έφεση στην γλωσσομάθεια. Διάβαζε και έγραφε άπογα Λατινικά και Αρχ. Ελληνικά και λιγότερο Γαλλικά και Ιταλικά. Είχε επίσης μια έφεση και συμπάθεια στη μετάφραση. Δεν είναι τυχαίο ότι το πρώτο του έργο είναι μια μετάφραση στα Αγγλικά του Θουκιδίδη (το 1629) και το τελευταίο του μια μετάφραση της Οδύσσειας. Επίσης ήταν πολύ καλός στην πρόζα και την ποίηση. Αυτές του οι ικανότητες, ικανότητες που εκείνη την εποχή οι ευγενείς που εμπλεκόταν στα πολιτικά πράγματα της χώρας εκτιμούσαν και αναζητούσαν (πάντα είναι χρήσιμο να έχεις κάποιον να γράφει ευφυείς λόγους και πραγματείες για να στηρίξει αυτά που πιστεύεις) του εξασφάλισαν μια θέση “οικότροφου” όπως έλεγε ο ίδιος στην σημαντική αριστοκρατική οικογένεια των Cavendishes, όπου εκτελούσε χρέη γραμματέα, παιδαγωγού, οικονομικού διαχειριστή και γενικού συμβούλου. Αυτό σήμαινε ότι ο Hobbes απέκτησε πρόσβαση σε κύκλους που συζητούσαν και επιρρέαζαν τον βασιλιά και το κοινοβούλιο. Απέκτησε μάλιστα και μια πολύχρονη φιλική σχέση με έναν από τους ισχυρούς άνδρες της εποχής, τον Francis Bacon. Δεν σήμαινε όμως ότι απέκτησε ισχύ ή επιρροή ο ίδιος και άρα ήταν εκτεθειμένος απέναντι σε ότι συνέβαινε στην πολιτική σκηνή της χώρας.

Μεταξύ του 1610 και 1615 συνόδευσε τον Lord Cavendish junior στην «μεγάλη του τουρνέ» στις αυλές της Ευρώπης, διαδικασία που ο Hobbes επανέλαβε το 1630 και το 1634-36 συνοδεύοντας διαφορετικούς υιούς κάθε φορά και που του έδωσε την ευκαιρία να συγχωτισθεί με την τότε πολιτική ελίτ και διανόηση της ηπειρωτικής ευρώπης, όπως τους Pierre Gassendi και Marin Mersenne και να αναπτύξει μια σχέση δια αλληλογραφίας μέσω του τελευταίου με τον Descartes. Σημαντική επίσης ήταν η γνωριμία του με επιφανείς άνδρες της Γαλινοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας που τότε υπερασπιζόταν την ανεξαρτησία της από τους Αψβούργους και τον Πάπα.

Το 1629 ο κόμης Cavendish πέθανε και ο Hobbes πήγε να προσφέρει τις υπηρεσίες του στον κόμη του Newcastle (ξάδερφο του αποθανόντα) ο οποίος αργότερα εξελέχθηκε σε έναν από τους βασικούς στρατηγούς των Βασιλοφρόνων στον εμφύλιο (δλδ την πρώτη αστική επανάσταση) που ξέσπασε το 1642. Οι εμπλοκές της Αγγλίας σε εσωτερικούς και εξωτερικούς πολέμους έδινε στην τότε αναδυθείσα επιστήμη και την τεχνολογία μεγάλο πεδίο δράσης. Το νυν αφεντικό του Hobbes έδειχνε μεγάλο ενδιαφέρον για τις εξελίξεις της τεχνολογίας, θεωρητικές και πρακτικές, και

χρηματοδοτούσε διάφορους φιλόσοφους και επιστήμονες (των οποίων η ενασχόληση με την οπτική και την κίνηση δεν ήταν καθόλου τυχαία, αν αναλογιστούμε τη σημασία του τηλεσκοπίου και των βλημάτων στα πολεμικά τεκτενόμενα). Ο Hobbes άρχισε να ασχολείται με αυτά τα ζητήματα αφότου διάβασε τα 2 βασικά έργα του Γαλιλαίου για λογαριασμό του κόμη. (υπάρχει και η αμφισβητούμενη γνωριμία το 1636 με τον ίδιο τον Γαλιλαίο).

Το 1640 το περίφημο «Μακρύ Κοινοβούλιο» αποκτά ζωτικό ρόλο στην διακυβέρνηση και εναντιώνεται στους υπουργούς του βασιλιά εκτελώντας τον πρωθυπουργό κόμη του Strafford, πατρόνα του κόμη του Newcastle. Ο Hobbes, έχοντας γράψει το 1640 ένα κείμενο με τίτλο *Elements of Law, Natural and Politic* [στοιχεία του Φυσικού και Πολιτικού Νόμου] το οποίο ουσιαστικά ήταν εγχειρίδιο επιχειρημάτων για τις θεωρητικούς διαξιφισμούς του κόμη και των λοιπών υποστηρικτών του Καρόλου και φοβούμενος ότι θα χρησιμοποιηθεί εναντίον του, αυτοεξορίστηκε (κοινώς την έκανε με ελαφρά πηδηματάκια) στη Γαλλία, όπου παρέμεινε ως το 1651, όλα τα ταραχώδη πρώτα χρόνια του εμφυλίου. Επειδή όσο παρέμενε στην Γαλλία δεν λάμβανε το εισόδημα από την Αγγλία που τον συντηρούσε, αναγκάστηκε να διδάξει τον μελλοντικό βασιλιά Κάρολο τον 2^ο, πράγμα που κατα τον ίδιο τον αποσπούσε από τις σοβαρές ασχολίες του, δλδ την συγγραφή των *Elements of Philosophy* [Στοιχείων της Φιλοσοφίας], τριλογία που μάλλον θεωρούσε ως mangus opus του και είχε ξεκινήσει με το γνωστό *De Cive* [περί του πολίτη] το 1642. Τα άλλα 2 μέρη (και τα 2 πολύ υποδιαίστερα του πρώτου) ήταν το *De Corpore* [περί σώματος] (1655) και το *De Homine* [περί του ανθρώπου] (1657).

Το 1648 εμφάνισε τα πρώτα συμπτώματα μάλλον της ασθένειας Πάρκινσον, που σταδιακά επιδεινώθηκε, έτσι ώστε σε κάποιο σημείο της ζωής του υπαγόρευε τα γραπτά του.

Εκείνη είναι και η περίοδος που γράφει το Λεβιάθαν (το οποίο εκδόθηκε το 1651) και είναι το έργο που τον έκανε διάσημο και μισητό τόσο σε εχθρούς όσο σε διάφορους και παλιά τον έβλεπαν φιλικά, γιατί θεώρησαν ότι με αυτό του το έργο αποκυρρήσει τις παλιές του πεποιθήσεις και την υποστήριξη του στη βασιλοφροσύνη. Όσο παράδοξο και αν ακούγεται σε εμάς, οι κατηγορίες είχαν κάποια βάση γιατί το έργο του Hobbes αν και υποστήριζε το θεσμό του βασιλιά, το έκανε αμφισβητώντας πλήρως το μέχρι τότε θεωρητικό και ιδεολογικό πλαίσιο στήριξης του. Ο Κυρίαρχος του Hobbes δεν ήταν ένας ελέω θεού μονάρχης· η απόλυτη εξουσία του δεν πήγαζε από την γενιά προς γενιά κληρονομική εξουσία του Αδαμ αλλά από το κοινωνικό συμβόλαιο που σύναπταν οι πολίτες μεταξύ τους. Δεν ήταν θεϊκή αλλά πολιτική. Με τέτοιες ιδέες διατυπωμένες (και τυπωμένες) οι παλιοί σύμμαχοι του τον κατηγορούσαν πλέον για «αθεΐα», «αίρεση» και «προδοσία».

Μετά την επιστροφή του, λοιπόν, στην Αγγλία, οι πολιτικοί συσχετισμοί είναι εναντίον του. Μετά τον θάνατο του Κρόμγουελ και την πτώση της Κοινοπολιτείας, την πολιτική εξουσία έχουν πλέον οι βασιλοφρονες που τον θεωρούν προδότη και η Εκκλησία που έτσι κι αλλιώς τον έχει κατατάξει (και μάλλον δικαίως) στους άσπονδους εχθρούς της. Έτσι ο Hobbes θα περάσει το υπόλοιπο της ζωής του με ένα διαρκή φόβο ότι κάποια στιγμή θα υποστεί διώξεις. Το μόνο που τον σώζει είναι

ότι ο τωρινός βασιλιάς ήταν ο παλιός μαθητής του, πράγμα που του παρέχει κάποια μικρή προστασία. Εντούτοις, με το περασμα ενός νόμου περί αθεΐας και αίρεσης το 1666, οποιοδήποτε γραπτό του στα αγγλικά δεν έχει πλέον καμία πιθανότητα έκδοσης. Παρόλα αυτά ο Hobbes γράφει περίπου αρκετά έργα που θα εκδοθούν μετά τον θάνατό του -ένα από αυτά και μια ιστορία του εμφυλίου πολέμου με τίτλο «*Behemoth: or the Long Parliament*»- και κάποια που εκδίδονται στο Άμστερνταμ. Έτσι παρόλο τον αποκλεισμό του, αποκτά μια μεγάλη φήμη εκτός Αγγλίας. Θα πεθάνει το 1679 αποτραβηγμένος σε ένα εξοχικό της οικογένειας Cavendish.

Ο Hobbes απέκτησε φήμη σε πολλούς τομείς. Στις μέρες του ήταν γνωστός ως επιστήμονας (ειδικά στην οπτική), ως μαθηματικός (ειδικά στη γεωμετρία), ως μεταφραστής των κλασικών, ως συγγραφέας δικαίου, ως αμφισβητίας σε θέματα μεταφυσικής και επιστημολογίας και αν μη τι άλλο, έγινε πασίγνωστος για τα, θρησκευτικού περιεχομένου, προκλητικά γραπτά του. Αλλά την παγκόσμια μεταθανάτια (και όχι μόνο) φήμη την απέκτησε χάρη στα γραπτά του σχετικά με την ηθική και την πολιτική. Χωρίς αυτά, μπορεί κάποιος να ξέρανε τον Hobbes ως μια ενδιαφέρουσα πνευματική φυσιογνωμία του δέκατου έβδομου αιώνα, αλλά σίγουρα δεν θα ήταν μέσα στο πάνθεον των φιλοσόφων που στο λόγο τους καθρεφτιζόταν με τόση διάυγεια και δύναμη η νεωτερικότητα.

Ιστορικές συνθήκες στην Ευρώπη και την Αγγλία

Κατά τη διάρκεια του 16ου αιώνα εμφανίστηκε στη Δύση το απολυταρχικό κράτος. Οι απόλυτες και συγκεντρωτικές μοναρχίες της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Ισπανίας ήρθαν να αντικαταστήσουν το καταρρέον φεουδαρχικό σύστημα που επικρατούσε έως τότε. Αυτό δε σήμαινε ότι κάποια άλλη τάξη αυτομάτως έγινε η κυρίαρχη στη θέση των αριστοκρατών φεουδαρχών. Η απολυταρχία ήταν πολύ περισσότερο «το καινούριο πολιτικό κάλυμμα των τρομοκρατημένων ευγενών» που προσπαθούσαν να παραμείνουν κυρίαρχοι σε μια ραγδαία μεταβαλλόμενη κοινωνία και μια ραγδαία αναπτυσσόμενη εμπορευματική οικονομία. Υπό μία έννοια η απολυταρχία ξεκίνησε ως προσπάθεια αναδιοργάνωσης της φεουδαρχικής κυριαρχίας όχι μόνο απέναντι στην αναπτυσσόμενη εμπορική αστική τάξη και το εμπορικό κεφάλαιο αλλά κυρίως απέναντι στην μεγάλη άνοδο και ταξική ανατίμιση των αγροτικών μαζών στους προηγούμενους αιώνες. «Αποδυναμωμένη στο επίπεδο χωριού και φέουδου η εξουσία συγκεντροποιήθηκε σε “εθνικό” επίπεδο». Βασικά εργαλεία σε αυτή την προσπάθεια ήταν ένας πολύ πιο συμπαγής κρατικός μηχανισμός (με μια πολύ πιο αναβαθμισμένη και διογκωμένη γραφειοκρατία), ένα ολοκληρωμένο νομικό και θεσμικό σύστημα και ένας στρατός ή ένα ναυτικό αρκετά δυνατά για να μπορούν να επιβάλλουν τα παραπάνω. Αυτό το τελευταίο (ο στρατός) είναι μάλλον και το σημαντικότερο εργαλείο, ήταν το μέσο που εξασφάλιζε την “σχετικώς” ομαλή λειτουργία του κράτους στο εσωτερικό του και την ηγεμονία και επέκταση στο εξωτερικό. Οπότε θα μπορούσαμε να πούμε ότι η παραχώρηση της κυριαρχίας μέσω του κοινωνικού συμβολαίου που περιγράφει ο Hobbes δεν αφορά της συγκρότηση της ανθρώπινης κοινωνίας γενικώς, αλλά ουσιαστικά ανατανακλά την τον

στρατηγικό συμβιβασμό της άρχουσας τάξης με στόχο την επιβίωση της και την συνέχιση της πολιτικής της ηγεμονίας. Η εμπόλεμη κατάσταση, επίσης, ο πόλεμος όλων εναντίων όλων, δεν αφορά κάποια ξεχασμένη φυσική κατάσταση του ανθρώπου, αλλά την καθημερινότητα των κρατών στην εποχή του Hobbes. Τα απολυταρχικά κράτη ήταν κράτη πολέμου.

Σταδιακά το οικονομικό δόγμα που επικράτησε ήταν ο μερκαντιλισμός. Ο μερκαντιλισμός, όπως ωραία το θέτει ο Anderson, ήταν «η θεωρία της συνεκτικής παρέμβασης του πολιτικού κράτους στη σφαίρα της οικονομίας για τα συνδυασμένα συμφέροντα της ευημερίας της μίας και της εξουσίας του άλλου». το δόγμα που εξασφάλιζε κάθε εθνικό κεφάλαιο –κεφάλαιο που βασιζόταν κυρίως στο διαρκώς αναπτυσσόμενο αποικιακό εμπόριο- θα επικρατούσε εντός των συνόρων του και θα επεκτεινόταν σε βάρος άλλων εθνικών εμπορικών κεφαλαίων. Κερδισμένο από αυτή την οικονομική πολιτική έβγαινε κυρίως το κράτος και οι μονοπωλιακές εταιρίες. Αυτές όμως ήταν και συνθήκες που ευνοούσαν την ραγδαία ανάπτυξη του καπιταλισμού και την άνοδο της, ακόμη εμπορικής σε μεγάλο βαθμό, αστικής τάξης. Όταν αυτή η τάξη απέκτησε αρκετή ισχύ διεκδίκησε και την πολιτική εξουσία. Με τις επερχόμενες αστικές επαναστάσεις ήρθε και το τέλος του απολυταρχικού κράτους και η αντικατάσταση του με το καπιταλιστικό κράτος.

Όσον αφορά την Αγγλία τώρα, κυρίως από τα μέσα του 16ου έως τα μέσα του 17ου αιώνα υπήρξε ανάπτυξη αλλά και μεγάλο πληθωρισμός (ένα φαινόμενο που ονομάστηκε η “επανάσταση των τιμών”). Ήταν η εποχή των μεγάλων περιφράξεων, η εποχή των μονοπωλίων σχετιζόταν όλο και περισσότερο με την βιομηχανία και την μαζική καλειέργια. Θα λέγαμε ότι οι αρχές του 17ου αιώνα στην πολιτική σκηνή χαρακτηρίστηκαν από μια **διαμάχη για την κυριαρχία, μεταξύ του βασιλιά και των ευνοούμενων του** (δλδ του κομματιού της άρχουσας τάξης που διαχειριζόταν τα οικονομικά ζητήματα του κράτους και το θυσαυροφυλάκιο, αποκομίζοντας τεράστια κέρδη, πχ άδειες μονοπωλίων) **και των εκπροσώπων της τάξης των ιδιοκτητών.** Στην Αγγλία δλδ δεν υπήρχε ακόμη μια ξεκάθαρη τρίτη τάξη (η αστική δλδ έμποροι και βιομήχανοι) με πλήρη συνείδηση του εαυτού της και της δύναμης της που εναντιώθηκε στην αριστοκρατία και την μοναρχία διεκδικώντας στην εξουσία,. Σε αντίθεση π.χ. με τη Γαλλία όπου οι ρόλοι και τα όρια ήταν ξεκάθαρα (δλδ: η αριστοκρατία είχε γη· επουδενι λόγω δεν ασχολιόταν με ποταπά πράγματα όπως το εμπόριο και οι μανιφακτούρες), εδώ υπήρχε μια άρχουσα τάξη που ενεπλάκη στο εμπόριο και το ίδιο ενεργά όπως με την ιδιοκτησία γης. Αυτό σταδιακά οδήγησε σε μια διάσπαση και μια διαμάχη μεταξύ του μικρού κομματιού της που απολάμβανε προνόμια από την αυλή (οικονομικά όπως μονοπώλια, εξαιρέσεις από φόρους ή και ποσοστά επί των φόρων κλπ) και του κατα πολύ μεγαλύτερου κομματιού που έμενε απ έξω απ’την μοιρασιά. Ήταν αυτό το κομμάτι που συμμετείχε με την αναδυόμενη αστική τάξη στον εμφύλιο πόλεμο της Αγγλίας που ονομάστηκε και πρώτη Αστική Επανάσταση”.